condignæ passiones hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. »

Vers. 16. 16. LONGITUDINE DIERUM REPLEBO EUM, ET OSTENDAM ILLI SALUTARE MEUM.

Summum bonum est æterna felicitas.

Hæc sunt duo postrema beneficia, quæ promittuntur iis, qui habitant in adjutorio Altissimi; et continent explicationem beneficii sexti, in quo dictum est, « glorificabo eum; » gloria enim sanctorum nascetur ex adeptione summi boni: summum vero bonum est æterna felicitas; nam felicitas sine æternitate est felicitas misera, et æternitas sine felicitate est æterna miseria. Primum ergo describitur in hoc versiculo vera æternitas, cum dicitur: « Longitudine dierum replebo eum; » deinde vera felicitas, cum additur: « Et ostendam illi salutare meum. » Per *longitudinem dierum* intelligitur diuturnitas temporis, sed tanta, ut plane repleat desiderium humanum; hoc enim promittit, qui dicit: « longitudine dierum replebo eum; » quia vero non potest repleri desiderium humanum, nisi æterna duratione, ideo per hanc longitudinem dierum significatur æterna duratio. Utitur autem Scriptura ejusmodi verbis in designanda æternitate, quia nobis loquitur, qui non novimus aliam longam durationem, nisi in diebus multis, aut longis; alioqui enim in vera æternitate non erit successio dierum, sed una dies semper manens, vel potius unum momentum, semper durans absque ulla mutatione, aut vicissitudine. At, inquies, vicissitudo temporum mirifice delectat, et videmus homines variis oblectationibus fallere tædium longitudinis dierum in æstate, et longitudinis noctium in hyeme. Respondeo, id accidere, quia tempora hujus vitæ sunt omnia variis incommodis plena, et ideo semper anhelamus ad futura: sed quando veniet illa dies, qua nulla exspectari poterit melior, votum omnium erit, ut illa semper duret. « Et ostendam illi salutare meum; » si per salutare intelligamus salutem, sensus erit: Ostendam illi salutem meam, id est, efficiam ut vir justus non amplius ex fide vivat, credendo quod non videt; sed plane videat, et sentiat, atque experimento proprio cognoscat salutem, quæ ex me est: est autem salus hæc, quæ nobis promittitur, ipsa Dei visio, quæ perfecta et perpetua sanitas totius hominis erit: tunc enim sanabitur mens ab omni errore et ignorantia, cum ad summam sapientiam perveniet, quæ in visione supremæ atque altissimæ causæ posita est. Ex illa sapientia nascetur in voluntate amor erga summum bonum ardentissimus et stabilis, unde perfecte sanabitur affectus ab omni mala cupiditate. Redundabit autem hæc sanitas in partem inferiorem, quæ superiori sine ulla resistentia vel rebellione subjicietur, et in ipsum corpus, quod immortale, impassibile, formosissimum, et sole fulgentius resurget. Quod si per *salutare* intelligatur Salvator, ut S. Augustinus magis probat, tunc sensus erit: « Ostendam illi salutare meum, » id est, Salvatorem, quem ego misi, et faciam ut vir justus oculis mentis cernat eum, qua Deus est, et oculis corporis cernat eumdem, qua homo est: quam ostensionem suæ divinitatis promisit Christus *Joan.* XIV: cum ait: « Qui diligit me, diligetur a Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum. » Hæc autem manifestatio divinitatis, ipsa est vita æterna, et summum bonum et salus, sive sanitas perfecta totius hominis. Quare sententia hujus loci in idem recidit, sive per *salutare* intelligamus salutem, sive Salvatorem. Sed libet in fine hujus Psalmi admirari cæcitatem generis humani: nam cum omnes cupiant felicitatem æternam, neque possint eam non vehementer optare: tamen pro temporali et parva prosperitate, sive in divitiis acquirendis, vel cumulandis; sive in honoribus et dignitatibus adipiscendis, vel conservandis; sive in delectationibus carnis ac sensuum undecumque captandis, nihil non faciunt, currunt, discurrunt, vigilant, laborant, sudant, ingenium acuunt, linguam expoliunt, animum intendunt: et pro vera, et solida, et sempiterna felicitate, pro veris divitiis, pro summis honoribus, pro ineffabili jucunditate, quæ parata sunt diligentibus Deum, ita pigri sunt, ut pro his vix digitum movere dignentur. Horror est omnino cogitare, hominem ratione et intelligentia præditum, iis rebus consectandis toto vitæ suæ tempore occupari, quibus sæpe aditum ad æterna et summa bona sibi ipse præcludit. Oranduš est Deus, ut qui promittere dignatus est tam ingentia bona, idem spiritum bonum nobis infundat, et illuminatos oculos cordis habere nos faciat, ut sciamus, « quæ sit spes vocationis ejus, et divitiæ gloriæ hæreditatis ejus in sanctis, » ut Apostolus admonet *Ephes.* I.

Manifestatio divinitatis vita æterna est.

Visio Dei perfecta sanitas totius hominis.

PSALMUS XCII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — 1. *Psalmus Cantici, in die sabbati.*

2. Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime :

3. Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctem :

V. s. H. — *Psalmus Cantici, in die sabbati.*

Bonum est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime :

Ad annuntiandum mane misericordiam tuam, et fidem tuam in nocte :

4. In decachordo, psalterio cum cantico in cithara.

5. Quia delectasti me, Domine, in factura tua : et in operibus manuum tuarum exultabo.

6. Quam magnificata sunt opera tua, Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

7. Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget hæc.

8. Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum; et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem :

Ut intereant in sæculum sæculi.

9. Tu autem Altissimus in æternum, Domine.

10. Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt : et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.

11. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum : et senectus mea in misericordia uberi.

12. Et despexit oculus meus inimicos meos, et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

13. Justus ut palma florebit : sicut cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo Domini, in atriis domus Dei nostri florebunt.

15. Adhuc multiplicabuntur in senecta uberi : et bene patientes erunt, 16. ut annuntient :

Quoniam rectus Dominus Deus noster, et non est iniquitas in eo.

In decachordo et in psalterio, in cantico [*h. carmine*] in cithara.

Quoniam lætificasti me, Domine, in opere tuo : in facturis manuum tuarum laudabo.

Quam magnificata sunt opera tua, Domine! satis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.

Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget istud.

Germinaverunt impii quasi fœnum, et floruerunt omnes qui operantur iniquitatem, ut conterantur usque in sempiternum.

Tu autem excelsus : in æternum [*h. sæculum*], Domine.

Ecce [al. add. *enim*] inimici tui, Domine, ecce inimici tui peribunt, et dissipabuntur [*h. dividentur*] omnes qui operantur iniquitatem.

Et exaltabitur quasi monocerotis cornu meum, et senectus mea in oleo ubere.

Et respiciet oculus meus insidiantes mihi, de his qui consurgunt adversum me malignantibus audiet auris mea.

Justus ut palma florebit, ut cedrus Libano multiplicabitur.

Transplantati in domo Domini : in atriis Dei nostri germinabunt.

Adhuc fructificabunt in senectute : pingues et frondentes erunt :

Annuntiantes quia rectus Dominus : fortitudo mea, et non est iniquitas in eo.

Argumentum. — « Habebant teste Talmude singuli septimanæ diei destinatos suos Psalmos. Temporis et occasionis indicium nullum. Strophæ tres, quarum prima dimidio brevior reliquis continet exordium; vers. 2-4, par est celebrari Jovam; 5-10, qui impios perdit; 11-16, pios fortunat. » Maurer.

1. Carmen, canticum in diem Sabbathi.

2. Bonum (decens) est celebrare Jovam,
et canere nomini tuo, Altissime ;
3. Notam facere mane gratiam tuam,
et fidem tuam noctibus :
4. In decachordo atque in nablio (lyra),
modo grandiori cum cithara.

5. Nam lætitia afficis me, Jova, facinoribus tuis,
de operibus manuum tuarum jubilo.
6. Quam magna sunt opera tua, Jova!
Nimis (valde) abstrusa sunt consilia tua.

7. Homo stupidus non scit *ea*,
et stultus non intelligit hæc.
8. Cum germinant improbi instar herbæ,
et florent omnes malefici,
florent, ut deleantur in perpetuum.
9. At tu excelsus (propr. *altitudo*) *es* in sempiternum, Jova.
10. Nam ecce, hostes tui, Jova,
nam ecce, hostes tui pereunt,
disperguntur (evanescunt) omnes malefici.

11. Et effers instar bubali cornu meum,
perfusus sum oleo viridi (recente).
12. Et conspicit *cum voluptate* oculus meus hostes meos,
insurgentes in me, improbos (apposit.), devictos audit auris mea.
13. Justus ut palma germinat,
ut cedrus in Libano crescit.
14. Plantati in domo Jovæ,
in atriis Dei nostri germinant (virent).
15. Adhuc sobolescunt in senectute,
succosi et virides sunt:
16. Ut annuntient, rectum esse Jovam,
Jovam, *inquam*, petram meam, nec pravitatem in esse eo.

NOTÆ.

Vers. 4. *Modo grandiori*, solemniter. Alii, *ad fidium cantum*. — Vers. 6. Vel, *quam valde abstrusa*, etc. — Vers. 11. Quasi oleo recenti delibutus, ita recreor et exhilaror. Inde petita videtur similitudo, quod diebus festis et lætis oleo capita ungere olim solebant. Alexandrinus legit *bilthi*, a *baluh*, *veterascere*; et pro ἐλαίῳ Vulgatus legit ἐλέῳ, *misericordia*. Sed nostrum *ballothi* refertur ad *balal*, *miscuit*, *confudit* : hinc *babel*, pro *balbel*, *confusio*. — Vers. 15. Τὸ *bene patientes* Vulgati, i. e. valentes, robusti, εὐπαθοῦντες, ut Alexandr.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCI.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus Cantici in die Sabbati.

Hic titulus habetur in omnibus codicibus hebraicis, græcis et latinis, et continet argumentum Psalmi : est enim compositus Psalmus, ut cantetur in die Sabbati, ad erudiendum populum, ut discat die Sabbati vacare laudibus Dei, præsertim ob creationem et gubernationem mundi. Errant Judæi, qui otium Sabbati sibi datum esse existimant ad vacandum conviviis et deambulationi; et Judæos imitantur Christiani, quando ignorantes Sabbatum cordis, in sola abstinentia ab operibus et labore manuum sanctificationem festorum constituunt : hæc enim oportet facere, et alia graviora non omittere, hoc est, sanctificandi sunt dies festi abstinendo ab operibus servilibus; sed otium illud ponendum est in considerandis operibus Dei, ex qua consideratione accenditur amor divinus, et fit in corde quies, et tranquillitas ineffabilis, quæ dicitur *Sabbatum cordis*, Sabbatum vere delicatum et sanctum.

Quomodo sanctificandi sunt dies festi?

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. BONUM EST CONFITERI DOMINO, ET PSALLERE NOMINI TUO, ALTISSIME.

Hæc est exhortatio ad laudandum Deum et psalterio et voce : « Bonum, inquit, est confiteri Domino, » id est, justum, utile, delectabile et honorificum est confiteri Domino confessionem laudis : justum, quia debitum; utile, quia meritorium; delectabile, quia dulce est amanti laudare dilectum; honorificum, quia munus est quasi proprium cœlestium potestatum. « Et psallere nomini tuo, Altissime, » id est, non solum bonum est confiteri corde et lingua, sed etiam in instrumentis musicis, quale in primis psalterium est, laudes personare nomini tuo, id est, gloriæ tuæ, o Altissime.

Vers. 2. 2. AD ANNUNTIANDUM MANE MISERICORDIAM TUAM, ET VERITATEM TUAM PER NOCTEM.

Hæc est materia confessionis, de qua dictum est, « bonum est confiteri. » Bonum igitur est confiteri, « ad annuntiandum mane misericordiam tuam, » id est, ut annuntietur et prædicetur omnibus misericordia tua, qua mundum creasti, et veritas, sive justitia, qua mundum gubernas : et quoniam opus misericordiæ manifestum est, annuntiatur per diem : quis enim ignorat cœlum et terram, et quidquid in eis est, a Deo fuisse condita ex misericordia et bonitate, non ex necessitate, vel debito? Quia vero opus justitiæ occultum est, cum arcano Dei judicio sæpe justi affligantur, et iniqui exaltentur, ideo hoc opus annuntiatur « per noctem, » in obscuro fidei, non in luce cognitionis. Item annuntiatur mane misericordia, et per noctem justitia, ut homines in luce prosperitatis gratias agant misericordiæ Dei, et in tenebris tribulationis gratias agant justitiæ Dei; nam, ut S. Augustinus hoc loco docet, non minus pater amat filios, quando minatur, quam quando blanditur; nec minus grati esse debemus Deo disciplinam correptionis danti tempore tribulationis, quam beneficia conferenti tempore prosperitatis. Quare imitari debemus hunc eumdem Prophetam, qui alibi canit : « Benedicam Dominum in omni tempore : semper laus ejus in ore meo, » *Ps.* XXXIII.

Non minus pater amat filios quando minatur, quam quando blanditur.

Vers. 3. 3. IN DECACHORDO PSALTERIO, CUM CANTICO IN CITHARA.

Explicuit materiam confessionis, de qua dictum erat : « Bonum est confiteri Domino; » nunc explicat quod adjunxit, « et psallere nomini tuo; » dicit enim psallendum esse in psalterio et cithara, sed non sine dulci cantico vocis humanæ. In hebræo videtur distingui decachordum a psalterio; sic enim vertit S. Hieronymus, *in decachordo et in psalterio*, et vere habetur distinctio in codice hebraico; sed tamen constat psalterium fuisse instrumentum decem chordarum; sic enim legimus in *Psalm.* CXXXIV : « Confitemini in cithara, in psalterio decem chordarum psallite illi; » et in *Psalm.* CXLIII : « In psalterio decachordo psallam tibi; » et concordat textus hebraicus cum græco et latino : quare hoc loco, ibi dicitur in hebræo, *in decachordo, et in psalterio*; vel abundant illæ particulæ, *et*, *in*, et eas Septuaginta in suis libris non invenerunt; vel certe significant non distinctionem, sed explicationem, ac si dictum esset : « In decachordo, in psalterio, » inquam; sed res non est magni momenti. Quid spiritualiter significet psalterium et cithara, diximus in explicatione Psalmi XXXII, vers. 2.

Vers. 4. 4. QUIA DELECTASTI ME, DOMINE, IN FACTURA TUA; ET IN OPERIBUS MANUUM TUARUM EXULTABO.

Incipit nunc prædicare opus creationis, quod ad misericordiam pertinet. Contemplatus, inquit, pulchritudinem, varietatem, excellentiam, virtutes, utilitates facturæ tuæ, cœli, terræ, aquarum, siderum, animalium, plantarum, admirabilem animo voluptatem percepi : sed in his omnibus non ipsa factura tua me delectavit, quoniam non substiti in eo, sed « tu me delectasti in factura tua; » ex ea enim ascendit animus ad infinitam pulchritudinem tuam considerandam, et in amorem tantæ pulchritudinis raptus cœpi vehementius admirari et delectari, ac propter ea jugiter « exultabo, » et exultans « laudabo te in operibus tuis. » Nota diligenter non dixisse Prophetam : Delectavit me factura tua; sed « delectasti me in factura tua; » quando enim sistimus in delectatione creaturarum, fiunt creaturæ muscipulæ pedibus insipientium, quomodo facta est Bethsabeæ pulchritudo muscipula pedibus ejusdem Prophetæ, quando eam videns in ea delectari voluit. Nota præterea, pro voce *exaltabo*, in hebræo esse אֲרַנֵּן, quod significat *exclamabo*; quare *exultabo* exponendum est, præ lætitia et admiratione exultans cantabo laudes tuas magna voce cordis et corporis.

Vers. 5. 5. QUAM MAGNIFICATA SUNT OPERA TUA, DOMINE! NIMIS PROFUNDÆ FACTÆ SUNT COGITATIONES TUÆ.

Quia dixerat se valde delectatum esse in operibus Domini, ne quis existimaret eum plane comprehendisse, ac penitus inspexisse, omnem excellentiam operum Domini, addit opera Domini majora, et sapientiam, per quam facta sunt, profundiorem esse, quam ut ad eorum perfectam cognitionem pervenire in hac vita possimus. « Quam magnificata, inquit, sunt opera tua, Domine! » id est, admiror magnitudinem et excellentiam operum tuorum : non comprehendo animo, vel cogitatione tantam magnitudinem; vere enim dixit Ecclesiasticus cap. I : « Arenam maris, et pluviæ guttas, et dies sæculi quis dinumeravit? Altitudinem cœli, et latitudinem terræ, et profundum abyssi quis dimensus est? » Sed hæc licet magna sint valde, tamen sine comparatione major est sapientia opificis, de qua subjungit Ecclesiasticus : « Sapientiam Dei præcedentem omnia, quis investigavit? » Et David in hoc loco, « nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ, » id est, sapientissimæ illæ cogitationes, quibus adinvenisti res tam mirabiles et tam perfectas, quibus nihil addi, vel detrahi potest, tam sunt occultæ, ut omnem intelligentiam superent. Ac, ut in rebus minimis et vulgaribus exemplum ponamus : quis capiat quo-

modo in exiguo semine lateat tanta proceritas arboris, varietas ramorum, viriditas frondium, decor florum, utilitas fructuum, et ipsum etiam semen ad speciem propagandam? Quis comprehendat qua arte Dominus in minimis animalculis inseruerit vitam, et sensum et motum; et præterea in formicis prudentiam, astutiam in araneis, in culicibus et pulicibus tantam vim fodiendi instrumento tam fragili.

Vers. 6. 6. VIR INSIPIENS NON COGNOSCET, ET STULTUS NON INTELLIGET HÆC.

Concludit hanc partem Psalmi, quæ ad creationem rerum pertinet, affirmans non esse hominum insipientium, sed sapientium, cognoscere, quam sint magna et inscrutabilia opera Domini. Stulti enim non cogitant in rebus creatis nisi voluptatem, vel utilitatem, quam ex illis capiunt: quod illis commune est cum jumentis insipientibus, quæ neque intelligentiam habent, neque ignorantiam suam norunt. Sapientes autem tametsi non assequuntur magnitudinem operum Dei, tamen intelligunt eam se assequi non posse, et ignorantiam suam intelligunt; et quo perfectius ignorantiam suam intelligunt, eo magis admirantur opera Dei, et ad veram sapientiam propinquant. « Vir, inquit, insipiens non cognoscet, » quam videlicet magnificata sint opera Domini; « et stultus non intelliget, » quam profundæ factæ sint cogitationes ejus: hæc enim docta ignorantia sapientium tantum est.

Vers 7. 7. CUM EXORTI FUERINT PECCATORES SICUT FŒNUM : ET APPARUERINT OMNES QUI OPERANTUR INIQUITATEM.

Transit nunc Propheta ad opus gubernationis et providentiæ divinæ, in qua præcipue justitia sive veritas elucet. In hoc autem summa providentiæ consistit, quod impii ad tempus florere permittuntur, ut æterna ariditate damnentur : justi contra ad tempus ariditate mulctantur, ut in æternum floreant. « Cum exorti fuerint peccatores sicut fœnum, » id est, cum repente et in magna copia germinaverint, et creverint peccatores, ut solet fœnum, quod statim et multum crescit. « Et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem, » id est, cum non solum germinaverint, sed etiam floruerint, ut sonat vox hebraica ויציצו, et valde conspicui apparuerint, in sublimitate videlicet positi, et in divitiis abundantes.

Vers. 8 8. UT INTEREANT IN SÆCULUM SÆCULI, TU AUTEM ALTISSIMUS IN ÆTERNUM, DOMINE.

Pendet sententia versiculi superioris ab hoc versiculo, et subintelligitur aliquid, ut, hoc fiet, vel hoc divina providentia permittet, « ut intereant in sæculum sæculi, » id est, ideo dabit iniquis Deus prosperitatem temporalem, ut remunerentur aliqua bona opera eorum : et propter scelera sua juste puniantur morte sempiterna. « Tu autem Altissimus in æternum, Domine, » id est, tu Domine, valde dissimilis es iniquis, quoniam illi ad breve tempus emergunt ad aliquam altitudinem, tu autem in æternum altissimus es.

9. QUONIAM ECCE INIMICI TUI, DOMINE, QUONIAM ECCE INIMICI TUI PERIBUNT, ET DISPERGENTUR OMNES, QUI OPERANTUR INIQUITATEM. Vers. 9.

Probat iniquos ad tempus solum, idque breve prosperandos : « Ecce, inquit, inimici tui, ecce, inquam, inimici tui peribunt. » Illud, *ecce*, significat repentinam mutationem, quasi dicat : Qui virebant et florebant, subito peribunt. Illa vero repetitio : *Ecce inimici tui, ecce inimici tui*, auget exsecrationem, quemadmodum e contrario illud *Psalm.* CXXV : « O Domine, ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ, » auget pietatis affectum. Vere enim valde exsecrandus est, qui ut amicus sit hujus mundi, non timet inimicus Dei constitui; sic enim scribit S. Jacobus in IV cap. epistolæ suæ : « Quicumque voluerit amicus esse sæculi hujus, inimicus Dei constituitur. » Quanta autem perversitas est propter amicitiam rei creatæ contemnere amicitiam Creatoris! « Et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem. » Hæc posterior pars versiculi est repetitio et declaratio prioris. Quos enim vocavit inimicos Dei, nunc vocat operantes iniquitatem : et quos dixit perituros, nunc dicit dispergendos : nam hoc ipso fiunt homines inimici Dei, quod contrarii esse incipiunt voluntati ejus, quæ nobis per legem divinam declarata est. Illi autem contrarii sunt legi Dei, qui operantur iniquitatem. Lex enim Dei rectissima est, et rectitudinis regula : iniquitas autem curvitas est, et recessus a regula. Porro dispergendi dicuntur impii ad similitudinem aridi fœni, cui paulo ante comparati sunt. Sicut enim fœnum aridum a vento raptatur et dispergitur, ut non amplius compareat : sic impii ubi modicum creverint et floruerint, volente Deo exciduntur, et de terra tolluntur, ut etiam memoria eorum pereat.

Quanta perversitas propter amicitiam rei creatæ perdere amicitiam Creatoris.

10. ET EXALTABITUR SICUT UNICORNIS CORNU MEUM, ET SENECTUS MEA IN MISERICORDIA UBERI. Vers. 10.

Opponit nunc justos impiis, atque ostendit eos tandem a divina providentia et justitia vere exaltandos : loquitur autem in persona sua, bene sperans de se, quod videlicet sit ipse unus de numero justorum. « Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum, » id est, cornu meum, potentia videlicet et gloria, ac felicitas mea crescet in altum, non sicut fragile fœnum, sed ut cornu unicornis : unicornis enim animal est gerens in fronte cornu unicum, sed excelsum, et robustum valde. « Et senectus mea in misericordia uberi, » id est, non solum potentia mea, et gloria, ac felicitas magna erit, sed etiam diuturna et constans usque ad ultimam senectutem, nam et senectus mea erit in abundanti misericordia apud Deum. S. Augustinus mystice per senectam intelligit vitam futuri sæculi, quæ erit post hanc vitam temporalem, sicut senectus est post juventutem. Vere enim vita futura sanctorum erit in misericordia uberi tollente omnem ab eis miseriam; et erit similis senectuti ob maturitatem judicii, et vacuitatem passionum; et habebit caput ab omni parte candidum, ubi ne unus quidem capillus niger, id est, nulla cogitatio, nulla cupiditas, nulla voluntas tetra inveniri poterit. In hebræo pro *misericordia*, habetur שמן, *oleo : et senectus mea in oleo uberi*. In græco quoque legitur, *ἐν ἐλαίῳ*, id est, *in oleo*. Sed noster Interpres videtur legisse, *ἐν ἐλέῳ, in misericordia*. Dicitur autem senectus *in oleo uberi*, quando abundat humore, qui facit eam esse diuturnam : quia vero per oleum misericordia intelligitur, recte Interpres vertit, *in misericordia uberi*, etiamsi forte legerit, *in oleo*.

Vers. 11. 11. ET DESPEXIT OCULUS MEUS INIMICOS MEOS, ET IN INSURGENTIBUS IN ME MALIGNANTIBUS AUDIET AURIS MEA.

Adjungit justus ad felicitatem suam, quod non timebit amplius inimicos suos. « Et despexit oculus meus inimicos meos, » id est, vidi et contempsi præsentes inimicos, quoniam divina providentia fecit ut mihi nocere non possent. « Et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea, » id est, et quantum ad inimicos absentes, qui maligni cum sint, in me insurgere cogitant, « audiet auris mea » nuntium interitus eorum. In hebræo pro *despexit*, est ותבט *respexit*; sed idem est sensus : significatur enim eo verbo, quod justus aspexit libere, et sine timore inimicos suos. Qui enim timent vim inimicorum, non audent eos aspicere, sed oculos demittunt et fugiunt; qui vero eos contemnit, libere illos intuetur : et eodem modo posset exponi quod sequitur, videlicet, quod justus sine timore audiet aggressionem malignantium in se futuram, quoniam non dubitat de victoria.

Vers. 12. 12. JUSTUS UT PALMA FLOREBIT, SICUT CEDRUS LIBANI MULTIPLICABITUR.

Quod de se Propheta dixerat, transfert nunc ad alios justos, quos eleganti similitudine comparat palmæ et cedro, ut opponat iniquis quos compararat fœno. Nam fœnum mane floret, vespere arescit, et nullo negotio secatur a messoribus, vel a vento dispergitur, et ad nihil utile est, nisi ad ignem; palma vero stabilis est, et longo tempore florens, et fructus conservat. Sicut etiam cedrus Libani celsissima et robustissima est, et ex ea ornantur palatia et laquearia regum : sic impii brevissimo tempore virent et florent, et paulo post in clibanum gehennæ mittuntur. Justi vero instar palmæ in æternum virebunt et efflorescent, et fructus dulcissimos adferent : nec facile succumbent oneribus, sed virtute omnia superabunt : nec non ut « cedri Libani multiplicabuntur, » id est, augebuntur, et crescent in maximam altitudinem; multiplicatis ramis bonorum operum, et firmissimis radicibus perseverantiæ innixi, nullo tentationum vento dejicientur; et tandem utiles erunt instar ligni cedrini ad ornanda laquearia Regis regum in cœlesti Jerusalem.

13. PLANTATI IN DOMO DOMINI, IN ATRIIS DOMUS DEI NOSTRI FLOREBUNT. Vers. 13

Reddit rationem cur justi instar palmarum et cedrorum sint futuri : quoniam non in campis sylvæ, aut desertis montibus, sed in domo Domini plantati erunt, et in atriis Dei nostri florebunt, id est, in Ecclesia Dei per rectam fidem plantati, et aquis sacramentorum et verbi Dei rigati, in charitate fundati et radicati, flores honestatis et fructus bonorum operum parient. Siquidem extra Ecclesiam, et sine fundamento fidei omnis plantatio eradicabitur, quippe quam non plantavit Pater cœlestis.

Extra Ecclesiam omnis plantatio eradicabitur.

14. ADHUC MULTIPLICABUNTUR IN SENECTA UBERI, ET BENE PATIENTES ERUNT, UT ANNUNTIENT. Vers. 14.

Quod de se paulo ante dixerat Propheta, quod habiturus esset senectam in « misericordia uberi, » idem nunc dicit de aliis justis, quod non solum sint prosperandi in juventute et ætate matura, sed etiam senectutem bonam et diuturnam habituri sunt. « Adhuc, inquit, multiplicabitur in senectute uberi, » id est, præterea justi multiplicabuntur in diebus vitæ hujus temporalis, id est, multiplicabuntur dies vitæ suæ, usque ad senectutem pinguem humore vitali, id est, viridem senectam; « et bene patientes erunt, » id est, in ipsa quoque senectute facile patientes erunt laborum, ob firmam corporis constitutionem. Illud, *uberi*, S. Hieronymus cum Hebræis jungit cum sequentibus, sic legens : *Fructificabunt in senectute, pingues et frondentes erunt*. Sed vox דשנים, quæ significat *pingues*, potest etiam recte conjungi cum superioribus, ut Septuaginta voluerunt, ut hæc sit translatio ad verbum : *Multiplicabuntur pingues in senecta*, id est, conservantes pinguedinem vitalis humoris in ipsa senectute, quod est idem cum nostra lectione : *Multiplicabuntur in senecta uberi*. Illud autem, *bene patientes*, S. Hieronymus vertit, *frondentes*; et vere vox hebraica רעננים significat proprie *virentes* et *florentes*, ac per hoc etiam *frondentes*; sed Septuaginta Interpretes explicaverunt metaphoram, et verterunt, *εὐπαθοῦντες*, quod significat *homines bene affectos*; Interpres vero latinus vertit, *bene patientes*, quia magis respexit ad significationem vocis, quam ad proprietatem sermonis : sed sensus semper est idem. Illud, *annuntiet*, pertinet ad versiculum sequentem.

15. QUONIAM RECTUS DOMINUS DEUS NOSTER, ET NON EST INIQUITAS IN EO. Vers. 15.

Hæc omnia, inquit, evenient justis, ut annuntient, et notum faciant omnibus, aut verbo, aut

exemplo suo, quod « Dominus Deus noster » et justus et « rectus » est, « et nulla in eo iniquitas, » quoniam etiamsi ad tempus impios prosperari sinit : tamen suo tempore justitiæ suæ judicia exercet, remunerando justos et puniendo iniquos.

PSALMUS XCIII

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. v. — *Laus Cantici ipsi David, in die ante sabbatum, quando fundata est terra.*

V. s. h.

1. Dominus regnavit, decorem indutus est : indutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se.

Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.

2. Parata sedes tua ex tunc : a sæculo tu es.

3. Elevaverunt flumina, Domine : elevaverunt flumina vocem suam.

Elevaverunt flumina fluctus suos, 4. a vocibus aquarum multarum.

Mirabiles elationes maris : mirabilis in altis Dominus.

5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis : domum tuam decet sanctitudo, Domine, in longitudinem dierum.

Dominus regnavit, gloria indutus est :

Indutus est Dominus fortitudine, et accinctus est : insuper appendit orbem qui non commovebitur.

Firmum solium tuum ex tunc, a [al. *ab æterno*] sæculo tu es.

Levaverunt flumina, Domine, levaverunt flumina vocem suam [al. *voces tuas*] :

Levaverunt flumina gurgites suos : a vocibus aquarum multarum.

Grandes fructus maris : grandis in excelso Dominus.

Testimonia tua fidelia facta sunt nimis, domum tuam decet sanctitas, Domine, in longitudine dierum.

Argumentum. — Argumentum, stropharum impatiens, hoc est : Jovæ totius terræ regis augustissimi, potentissimi, sempiterni, gloriosi, sancti, sancte habendum est templum.

1. Dominus regnat, majestate est indutus ;
indutus est Jova *majestate*, fortitudine cinctus ;
etiam stabilis est terra, non titubat.
2. Statuitur thronus tuus inde ab omni tempore,
ab æternitate tu es.
3. Tollunt flumina, o Jova,
tollunt flumina vocem suam,
tollunt flumina fragorem suum.
4. Præ vocibus aquarum magnarum,
amplarum, fluctuum maris,
amplus in alto Jova est.
5. Effata tua sunt vera valde ;
domui tuæ decet sanctitas,
Jova, in longitudinem dierum (semper).

NOTÆ.

Vers. 1. Maurer secundum membrum vertit, *indutus est* potentia, *potentia cinctus* : repetitur *labesh*, ait, ut simul ad aliud quid ascendatur, ad oz, inquam. — Vers. 2. *Inde ab omni tempore*, propr. *ex tunc* ; quia vero *tunc* nullum certum tempus definit, ideo ponitur pro *ab æterno*. — Vers. 3. Significatur potentia impetusque horribilis nostium, ut sæpe alias : conf. Virgil. *Æneid.* II, 494. Maurer tamen hæc proprie accipi vult. — Vers. 4. Alius secundum membrum vertit, *amplæ* (mirabiles) quantumvis sint *elationes maris*, *amplior* (mirabilior), etc. *Alto* cœlo.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Laus Cantici ipsi David, in die ante Sabbatum, quando fundata est terra.

Titulus hujus Psalmi non habetur in hebraicis codicibus, sed solum in græcis et latinis, iisque non omnibus. Videtur autem qui titulum addidit, voluisse Psalmum decantari feria sexta, quæ est dies ante Sabbatum, propterea quod in hoc Psalmo narretur terram a Deo fuisse firmatam, vel, ut alii codices habent, inhabitatam ; quod recte dicitur factum esse feria sexta. Illo enim die formatus est homo dominus terræ, ac per hoc tum primum stabilita est terra, quæ propter hominem creata fuerat. Eodem die non solum homo, sed etiam animantia cætera, quæ terram incolunt, creata sunt ; proinde illo die primum inhabitari cœpta est terra. Eodem die per Christi passionem et mortem renovata ac reparata est terra, et stabilita in regnum Christi devicto ac triumphato mundi principe, juxta illud : « Nunc judicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras ; et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad meipsum. » *Joan* XII. Porro Ecclesia christiana Psalmum hunc canere solet in aurora diei Dominicæ ad Laudes, quoniam Christos etsi regnum acquisierit per passionem, et fundamenta novæ terræ jecerit feria sexta, tamen possessionem regni accepit quando resurrexit, et tunc « induit decorem et fortitudinem, » quod in aurora Dominicæ diei factum esse credimus.

Feria sexta quot et quanta facta sint ?

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. 1. DOMINUS REGNAVIT, DECOREM INDUTUS EST ; INDUTUS EST DOMINUS FORTITUDINEM, ET PRÆCINXIT SE.

Hoc principium Psalmi recte potest tum ad creationem, tum ad redemptionem accommodari ; neque novum est, ut sententiæ Scripturæ divinæ plures habeant sensus litterales. « Dominus regnavit, » idem est, ac si dictum fuisset : Dominus regnum acquisivit, sive regnare cœpit. « Decorem indutus est, » gloriam videlicet et majestatem regiam. « Indutus est Dominus fortitudinem, » id est, non solum gloriam, sed et potentiam ac robur accepit, quod regiæ majestati necessarium est. « Et præcinxit se, » id est, accinxit se ad regnandum et gubernandum. Quod si hæc ad creationem referantur, dicetur Deus regnare cœpisse, quando mundum creavit, quoniam tunc primum cœpit habere subditos ; si referantur ad reparationem, Christus in resurrectione regnum accepit, et tunc indutus est decorem gloriosi corporis ; et fortitudinem quoque indutus est, quia data est illi omnis potestas in cœlo et in terra, ut deinceps nulli creaturæ subjectus sit, sed omnia habeat sub pedibus suis. Denique præcinxit se ad propagandum regnum suum per Apostolorum prædicationem usque ad fines terræ.

Vers. 2. 2. ETENIM FIRMAVIT ORBEM TERRÆ, QUI NON COMMOVEBITUR.

Regnare cœpit Deus ab initio mundi, quia tunc constituit ab imis fundamentis orbem terræ ; et firmavit, ac stabilivit, ut commoveri non possit, ac per hoc præbuit hominibus, qui Deum regem agnoscere, eique servire debent, stabilem mansionem. Christus quoque per passionem et resurrectionem suam, orbem terræ, qui variis motibus a dæmonibus agitabatur, dum alii aliis diis serviebant, firmavit ac stabilivit in una ac verissima religione et fide.

Vers. 3. 3. PARATA SEDES TUA EX TUNC : A SÆCULO TU ES.

Quamvis, inquit, « sedes » regni tui « parata sit ex tunc, » id est, ex rerum creatione, vel ex resurrectione : tu tamen non tunc esse cœpisti, sed « a sæculo, » ab æternitate sine principio, « es. » Ubi illud, « es, » non significat simplicem existentiam naturæ divinæ, sed plenitudinem essendi, in qua omnia continentur : non enim Deus, antequam mundum conderet, pauper erat, aut aliqua re indigebat ; neque posteaquam mundum condidit, ditior aut locupletior factus est. Mundum enim Deus creavit, non ut ipse cresceret, sed ut nobiscum bona sua communicaret. Itaque non coactus aliqua necessitate, sed charitate et misericordia motus mundum creavit, et eadem charitate et misericordia mundum reparavit. « Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in ipsum non pereat, sed habeat vitam æternam, » *Joan.* III.

Mundum Deus creavit non ut ipse cresceret, sed ut secum communicaret.

Vers. 4. 4. ELEVAVERUNT FLUMINA, DOMINE, ELEVAVERUNT FLUMINA VOCEM SUAM.

Vers. 5. 5. ELEVAVERUNT FLUMINA FLUCTUS SUOS, A VOCIBUS AQUARUM MULTARUM.

Vers. 6. 6. MIRABILES ELATIONES MARIS, MIRABILIS IN ALTIS DOMINUS.

Hæc omnia, si ad creationem referantur, ut referri debent juxta priorem sensum, significant modum, quo Deus terram habitabilem fecit, ut esset firma sedes generis humani. Initio enim creationis, aquæ terram universam operiebant, et magno motu inundationes aquarum elevabantur; sed Deus altior et excelsior, et in infinitum potentior increpuit et compescuit aquas, easque in cavernas *terræ conclusit*, eisque præcepit ut non reverterentur operire terram. Hoc dicitur clarius *Psalm.* CIII : « Qui fundasti terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in sæculum sæculi. Abyssus, sicut vestimentum amictus ejus, super montes stabunt aquæ, » id est, ita initio terra formata est, ut abyssus aquarum illam undique tegeret, ita ut super ipsos montes starent aquæ. « Ab increpatione tua fugient, a voce tonitrui tui formidabunt, » id est, sed tu, Deus omnipotens, increpasti aquas, et quasi tonitru imperii tunc illas turbasti, ut fugerent et absconderent se intra profunda loca terræ. « Terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram. » Eadem descriptio habetur in lib. *Job.* cap. XXXVIII, sed hic brevissime Propheta hæc omnia illis verbis complexus est. « Mirabiles elationes maris, mirabilis in altis Dominus, » id est, omnes aquæ maris, atque omnis abyssus aquarum magno fremitu elevabantur super terram : sed mirabilis Deus in excelsis habitans, et omni altitudine superior aquas compescuit, et terram habitabilem reddidit. Sed quoad sensum posteriorem, describitur hoc loco magnitudo persecutionum Judæorum et Paganorum adversus Christi regnum in resurrectione inchoatum, et victoria Christi de omnibus hostibus suis. « Elevaverunt, inquit, flumina voces suas, et fluctus suos. » Per flumina intelligo persecutiones Judæorum, qui continuo cœperunt elevare voces suas adversus Evangelium, illique ubique contradicere. « Mirabiles elationes maris : » per mare, quod fluminibus multo est majus, intelligo persecutiones Neronis, Domitiani, aliorumque principum Romanorum. « Mirabilis in altis Dominus, » id est, sed Dominus in altis habitans mirabilior apparuit, cum de omnibus persecutoribus victoriam reportaverit, et, invitis omnibus, regnum suum per omnes terras propagaverit. S. Augustinus per *flumina* intelligit Apostolos, qui pleni Spiritu Sancto tanquam cœlestia flumina per mundum discurrebant, et voces prædicando liberrime elevabant. Per *maris elationes* intelligit fidelium persecutiones; quemadmodum enim cum flumina intrant in mare, aquæ illæ salsæ ad introitum aquarum dulcium intumescunt et fremunt : sic infideles ad prædicationem Apostolorum tanquam contrariam doctrinæ et moribus *ipsorum, fremere et tumultuari* cœperunt. Utraque expositio optima est.

Christi regnum in resurrectione inchoatum de omnibus triumphat hostibus.

Vers. 7. 7. TESTIMONIA TUA CREDIBILIA FACTA SUNT NIMIS; DOMUM TUAM DECET SANCTITUDO, DOMINE, IN LONGITUDINEM DIERUM.

Quantum attinet ad sensum priorem, respondet Propheta tacitæ objectioni, quæ occurrere poterat : unde videlicet sciamus ea, quæ dicta sunt de fundatione terræ, de abysso aquarum, et reductione aquæ in loca humiliora, quibus rebus nullus testis adfuit, cum præcesserint hominum omnium creationem. Respondet igitur Propheta id haberi ex testimonio Dei, qui hæc revelavit servo suo Moysi : et testimonium illud valde credibile esse, cum Moses multis signis et prodigiis, aliisque modis servum Dei fidelem, et Prophetam verum se esse probaverit. Idem dici potest de sensu posteriore : testimonia enim Christi per Apostolos ad nos delata credibilia facta sunt nimis, tum ob signa et prodigia Christi et Apostolorum; tum quia videmus impleta, quæ prædicta sunt; tum ob infinita alia, quæ fidem christianam omnino credibilem faciunt, ut nemo possit, postea-quam prædicatores audierit, sine magna temeritate non credere. Ex quibus concludit Propheta, *domum* Dei, id est, Ecclesiam Dei, in qua talia testimonia continentur et prædicantur, debere sanctam et inviolabilem conservari usque ad mundi consummationem. « Domum tuam, inquit, decet sanctitudo, » id est, decet ut eam omnes ut sanctam venerentur; item decet ut qui in illa sunt, sancti sint, et moribus sanctis respondeant sanctitati doctrinæ testimoniorum tuorum, denique decet ut a te, Domine, inviolata et sancta conservetur in longitudinem dierum, « ut portæ inferi nunquam prævaleant adversus eam, » *Matth.* XVI.

Fides christiana omnino est credibilis.

PSALMUS XCIV

SECUNDUM HEBRÆOS.

V. V. — *Psalmus ipsi David, quarta sabbati.*

1. Deus ultionum Dominus : Deus ultionum libere egit.

2. Exaltare, qui judicas terram : redde retributionem superbis.

V. S. H.

Deus ultionum, Domine : Deus ultionum, ostendere.

Elevare, judex terræ : redde vicissitudinem superbis.

3. Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur?

4. Effabuntur, et loquentur iniquitatem : loquentur omnes, qui operantur injustitiam?

5. Populum tuum, Domine, humiliaverunt, et hæreditatem tuam vexaverunt.

6. Viduam et advenam interfecerunt, et pupillos occiderunt.

7. Et dixerunt : Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.

8. Intelligite insipientes in populo, et stulti aliquando sapite.

9. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

10. Qui corripit gentes, non arguet : qui docet hominem scientiam?

11. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt.

12. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, et de lege tua docueris eum :

13. Ut mitiges ei a diebus malis, donec fodiatur peccatori fovea.

14. Quia non repellet Dominus plebem suam, et hæreditatem suam non derelinquet.

15. Quoadusque justitia convertatur in judicium, et qui juxta illam omnes qui recto sunt corde.

16. Quis consurget mihi adversus malignantes? aut quis stabit mecum adversus operantes iniquitatem?

17. Nisi quia Dominus adjuvit me : paulominus habitasset in inferno anima mea.

18. Si dicebam : Motus est pes meus : misericordia tua, Domine, adjuvabat me.

19. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.

20. Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?

21. Captabunt in animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt.

22. Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adjutorium spei meæ.

23. Et reddet illis iniquitatem ipsorum, et in malitia eorum disperdet eos : disperdet illos Dominus Deus noster.

Usquequo impii, Domine, usquequo impii exsultabunt?

Fluent loquentes antiquum : garrient omnes qui operantur iniquitatem?

Populum tuum, Domine, conterent, et hæreditatem tuam affligent;

Viduam et advenam interficient, et pupillos occident.

Et dixerunt, non videbit Dominus, et [al. tac. *et*] non intelliget Deus Jacob.

Intelligite, stulti in populo, et insipientes aliquando discite.

Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non videbit [*h. respiciet*]?

Qui erudit [*h. castigat*] gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam?

Dominus novit cogitationes hominum, quia vanæ sunt.

Beatus vir quem tu erudieris [*h. castigaveris*], Domine, et de lege tua docueris eum.

Ut quiescat a diebus afflictionis : donec fodiatur impio interitus.

Non enim derelinquet Dominus populum suum, et hæreditatem suam non deseret.

Quoniam ad justitiam revertetur judicium, et sequentur illud omnes recti corde.

Quis stabit pro me adversus malos? quis stabit pro me adversus operarios iniquitatis?

Nisi quia Dominus auxiliator meus : paulominus habitasset in inferno anima mea :

Si dicebam, motus [al. *commotus*] est pes meus : misericordia tua, Domine, sustentabit al. *sustentabat*] me.

In multitudine cogitationum mearum, quæ sunt in me intrinsecus : consolationes tuæ delectabunt animam meam.

Numquid particeps erit tui thronus insidiarum, fingens dolorem in præcepto?

Copulabuntur adversus animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt.

Erit autem Dominus mihi in refugium, et Deus meus quasi petra spei meæ.

Et restituet super eos iniquitatem suam [*h. dolorem suum*], et in malitia sua perdet eos Dominus Deus noster.

Argumentum. — Occasionem huic Psalmo dedisse videntur gravissima, quæ Judæis, quo tempore res eorum ad finem vergebant (paulo ante exsilium), perferenda essent mala, inflicta a Chaldæis aliisque qui illorum partes sequebantur. In eam enim ætatem omnia optime convenunt. Ita Hengstenberg, qui ad illud idem tempus Psalmos XCI-CI, inter se arctissime connexos et simillimos, refert. Strophæ tres : vers. 1-7, surge, Jova, pœnas repete ab hominibus improbis qui populum tuum tam impie et crudeliter persequuntur, jusque et justitiam omnem per-

vertunt; vers. 8-15, refutat vates profanos et minatur eis iram Dei, se vero et alios hortatur ad toleranter exspectandam ultionem Dei, quam invocat, et certo istis impendere prædicat; vers. 16-23, tandem et se et populum confirmat, tum commentatione opis perpetuæ, quam expertus sit; tum imprimis justitia Dei, qui sic judicet, ut non patiatur esse impunita facinora insolentis et crudelis impietatis.

1. Deus ultionum, Jova,
Deus ultionum, exsplende.
2. Elevare, judex terræ,
repende actionem (retributionem) superbis.
3. Quousque, improbi, Jova,
quousque improbi exsultabunt!
4. Eructant, loquuntur proterva,
gloriantur omnes malefici.
5. Populum tuum, Jova, conterunt,
et hæreditatem tuam affligunt.
6. Viduam et advenam interficiunt,
et orphanos trucidant.
7. *Et dicunt* : « *Non videt id* Jova,
neque animadvertit Deus Jacobi. »

8. Animadvertite, stupidissimi hominum;
et stulti, quando adipiscemini prudentiam?
9. Num qui plantavit aurem, non audiat?
Num qui finxit oculum, non videat?
10. Num qui admonet gentes, non puniat?
is, qui docet homines intelligentiam?
11. *Imo* Jova novit cogitata hominum,
novit ea esse vana.
12. Beatus vir, quem tu admones (erudis), Jova,
quemque lege instituis :
13. Ut quietem concedas ei a (vel *præ*) diebus mali,
donec fodiatur improbo fovea.
14. Neque enim deserit Jova populum suum,
et hæreditatem suam non derelinquit.
15. Nam ad justum (justitiam) redibit judicium,
et post illud ibunt (ei adhærebunt) omnes recti corde.

16. Quis consurgit mihi (mecum pugnaturus) adversus malos?
Quis adstat mihi adversus maleficos?
17. Nisi Jova auxilium esset mihi,
paulo minus habitaret loca silentia (orcum) anima mea.
18. Si dico : « Nutat pes meus, »
gratia tua, Jova, sustentat me.
19. In multitudine curarum mearum intra me,
consolationes tuæ oblectant animam meam.
20. Num tibi consociari potest thronus perditionis (iniquitatis),
fingens (faciens) violentiam ultra mensuram?
21. Irruunt in animam justi,
et sanguinem innoxium damnant.

22. Et (sed) Jova est mihi arx,
et Deus meus petra fiduciæ meæ.
23. Et rependet illis suum scelus,
et malitia ipsorum perdet eos,
perdet eos Jova Deus noster.

NOTÆ.

Vers. 1. *Exsplende*, præbe te conspiciendum. Alexandrinus pro præterito accepit. — **Vers. 6.** *Vidua* et *orphani* totum populum hic repræsentant, ait Hengstenberg. — **Vers. 8.** Propr. *stupidi in populo*. — **Vers. 12.** *Lege tua*, administrationis ac providentiæ tuæ legibus. — **Vers. 13.** Sunt dies, quibus pii miseri sunt, impii vero felices. Qui divinæ providentiæ leges novit, placide exspectet diem Domini. — **Vers. 15.** Judicium tandem justum fiet. — **Vers. 20.** Maurer,... *ærumnas contra legem*. Alii, *pro lege*, i. e. loco legis. — **Vers. 21.** Alius : Num tibi associari possunt, qui *irruunt in*, etc.

BELLARMINI EXPLANATIO.

PSALMUS XCIII.

TITULUS ET ARGUMENTUM.

Psalmus ipsi David, quarta Sabbati.

In hebræo nullus est titulus. Legunt tamen hunc titulum, tanquam olim vel a Septuaginta, vel ab aliis adjectum, S. Hieronymus, S. Augustinus, Theodoretus, Euthymius et alii omnes : habetur enim in græcis et latinis codicibus. Illud, *quarta Sabbati*, significat cantari solitum ab Hebræis quarta die post Sabbatum, id est in medio hebdomadæ. Reprehendit occasione hujus nominis S. Augustinus homines christianos, qui ex antiqua paganorum consuetudine diem quartam vocant diem Mercurii : ut etiam diem tertiam, diem Martis; diem quintam, diem Jovis; diem sextam, diem Veneris; et diem Sabbati, diem Saturni; cum deberent christiano more dicere, secundam feriam, tertiam, etc.; quamvis enim illa sint nomina stellarum, tamen apud paganos stellæ illæ a certis hominibus nomina acceperunt, quos homines benevolentia populorum deos fecit et in cœlum transtulit. Argumentum hujus Psalmi est providentia Dei punientis tandem malos, et remunerantis bonos, quamvis aliquando justo judicio sinat prosperari malos, et opprimi bonos.

EXPLICATIO PSALMI.

Vers. 1. **1. Deus ultionum Dominus : Deus ultionum libere egit.**

Ponit initio David propositionem unam, ex qua possent omnes, si vellent, plane cognoscere nullos malos impunitos fore. Propositio hæc est : Dominus Deus judex summus, justissimus et potentissimus est, ut ei nemo resistere possit. Nam vindicta ad judicem pertinet, et ideo privatis hominibus prohibetur. *Rom.* XII : « Non vos defendentes, » id est, vindicantes, « charissimi, sed date locum iræ; scriptum est enim, mihi vindicta, ego retribuam. » Et quamvis ad omnes judices pertineat vindicta scelerum, necnon et facinorum, tamen absolute et antonomastice dicitur vindicta Dei esse, quia ipse supremus judex est, et vindictam sumet de omnibus sceleribus, non solum populorum, sed etiam judicum, principum et regum omnium. Ait igitur : « Deus ultionum Dominus, » id est, Dominus noster, qui proprie solus Dominus est, cui omnia serviunt in cœlo et in terra : hic, inquam, Dominus est « Deus ultionum, » id est, summus judex, ad quem ultio scelerum omnium pertinet. « Deus ultionum libere egit, » quandocumque punire voluit peccatores; quia neminem timet : nullius personam accipit, nemo illum impedire, nemo ei resistere potest. Id patuit in dejectione diaboli et angelorum ejus de cœlo; in diluvio, quo genus humanum exstinxit, exceptis paucis, quos ipse salvos esse voluit; in incendio Sodomæ et Gomorrhæ, in demersione Pharaonis in mari Rubro, et aliis judiciis ejus permultis. Quod attinet ad verba, vox *Deus* in hebræo est *El*, quod significat Deum, ut *fortem* et *robustum*, et recte conjungitur cum ultione, ut significetur Deum esse fortissimum ultorem scelerum. Vox *ultionum*, vel ponitur loco superlativi, quo modo, *Deus scientiarum*, id est, scientissimus, *Deus misericordiarum*, id est, misericordissimus; vel significat Deum esse auctorem ultionum, quomodo ab Apostolo dicitur *Deus pacis*, *Deus spei*, *Deus salutis*. Vere enim Deus ultionum Deus est, quia non solum ipse per se judicando ulciscitur scelera, sed etiam per creaturas

Vindicta Dei esse absolute dicitur.

suas innumerabilibus et occultissimis modis ultionum causa est : nam et peccatum sæpe ex divino judicio est pœna peccati, et ea quæ maxime homines aliquando appetunt et quærunt, Deus facit ut pœnalia ipsis reddantur. Illud, *libere egit*, in hebræo est הופיע, quod S. Hieronymus vertit in imperativo, *ostendere*; sed potest etiam verti, *ostensus est*, sive apparuit, splenduit, illuxit : quod est idem cum illo, *libere egit;* nam qui timet, tenebras quærit; sed qui nihil timet, et libere ultionem facit, palam et aperte illam facit. Itaque sensus est : Deus ultionis auctor apparuit, sive ultionem scelerum liberrime, et in luce coram omnibus fecit. Potest etiam fieri ut Septuaginta non legerint הופיע, sed הופיח, ultima littera mutata. Hanc enim vocem habemus *Psalm.* XI, vers. 6, sed in futuro; et Septuaginta verterunt, παῤῥησιάσομαι, *fiducialiter agam*, et poterat etiam latine reddi, *libere agam*. Nam hoc loco habemus in græco idem verbum, sed in præterito, ἐπαῤῥησιάσατο, et noster Interpres vertit, *libere egit*.

Vers. 2. 2. EXALTARE QUI JUDICAS TERRAM, REDDE RETRIBUTIONEM SUPERBIS.

Quia dixit Dominum esse ultorem scelerum, precatur nunc consequenter ut officio suo fungatur, et puniendo impios claudat ora eorum, qui providentiam ejus in dubium revocant. « Exaltare, inquit, qui judicas terram, » id est, ascende solium tuum, qui judex es universæ terræ; « et redde retributionem superbis, » id est, profer sententiam damnationis in homines superbos, et hoc modo vindictam sume de præcipuo scelere generis humani. Superbia enim est regina vitiorum, et ea debellata, universitas vitiorum debellata erit. Nominat quoque Psalmus superbos, quoniam illi soli tandem puniuntur in judicio, qui noluerint humiliari ad pœnitentiam : « omnes enim peccaverunt et egent gloria Dei, » ut B. Paulus ait *Rom.* III; sed qui humiliantur sub potenti manu Dei, et cor contritum et humiliatum gerunt, salvantur : qui cervicem erigunt, et peccata sua defendunt, retributionem vindictæ accipient.

Superbia est regina vitiorum.

Vers. 3. 3. USQUEQUO PECCATORES, DOMINE, USQUEQUO PECCATORES GLORIABUNTUR?

Vers. 4. 4. EFFABUNTUR, ET LOQUENTUR INIQUITATEM; LOQUENTUR OMNES, QUI OPERANTUR INJUSTITIAM?

Reddit causam cur petit judicium in impios et superbos : et causa est, quia nimium diu jam videtur superbia et impietas eorum durasse. Sed precatio ista Prophetæ, prædictio est per modum precationis; ad consolationem enim justorum afflictorum, prædicit sanctus Propheta brevi futurum, ut superbi atque impii dispereant, quamvis in præsenti tempore diuturna videatur eorum potentia. « Usquequo peccatores, Domine, usquequo peccatores gloriabuntur, » de viribus suis, de prosperitate sua, de sceleribus suis? « Effabuntur et loquentur iniquitatem, » id est, jactabunt et prædicabunt injusta opera sua. « Loquentur omnes, qui operantur injustitiam, » id est, libere et sine timore ullo loquentur de rebus suis gestis, vel gerendis homines impii, « qui operantur injustitiam. » Illud, *effabuntur*, in hebræo habet majorem vim; significat enim *fundent sermonem*, sive *diffluent eloquio*, quasi dicat : Ex abundantia cordis fluet in eis abundantia verborum; itaque recte S. Hieronymus vertit *garrient*. Pro voce *iniquitatem*, cum dicitur, *loquentur iniquitatem*, in hebræo est עתק, quod *vetus* et *durum* significat. Sed Septuaginta, non solum hoc loco, sed etiam in Psalmo LXXIV, vers. 6, verterunt hanc vocem *iniquitatem* : « Nolite loqui adversus Deum iniquitatem. » Quare vel hæc vox iniquitatem etiam significat, vel Septuaginta explicare voluerunt vocem hebraicam; vere enim nihil durius est iniquitate, quæ facit cor lapideum ex carneo : nec male dicitur iniquitas antiqua, quia hominem ex novo veterem fecit, mortique addixit, quia quod antiquatur et senescit, prope interitum est, *ad Hebr.* VIII.

Nihil est durius iniquitate.

5. POPULUM TUUM, DOMINE, HUMILIAVERUNT, ET HÆREDITATEM TUAM VEXAVERUNT. Vers. 5.

6. VIDUAM ET ADVENAM INTERFECERUNT, ET PUPILLOS OCCIDERUNT. Vers. 6.

Explicat injustitiam quam operantur impii, dum furere permittuntur. « Populum, inquit, tuum humiliaverunt, » id est, cœtum piorum, qui proprie populus tuus est a te electus et segregatus, et tibi uni dedicatus, « humiliaverunt, » affligentes et persequentes. « Et hæreditatem tuam vexaverunt, » id est, eumdem cœtum piorum quem tuam possessionem et hæreditatem esse voluisti, vexaverunt injuste opprimentes. Nec solum populum in commune vexaverunt, sed in personas miserabiles, et omni auxilio destitutas furorem suum præcipue effuderunt : occiderunt enim « viduas » maritorum solatio destitutas; « et advenas, » qui procul a patria inter ignotos versantur; « et pupillos, » qui parentibus, dum adhuc auxilio eorum indigerent, orbati sunt. In græcis libris legitur : « Viduam et pupillum occiderunt, et advenam interfecerunt; » sed nostra lectio conformis est hebraico textui, et sensus est idem.

7. ET DIXERUNT : NON VIDEBIT DOMINUS, NEC INTELLIGET DEUS JACOB. Vers. 7.

Reddit rationem cur iniqui tam audacter peccent, quia videlicet ita stulti sunt, ut existiment Deum non habere providentiam rerum humanarum, et nullum esse judicem, cui rationem operum suorum reddere teneantur. « Et dixerunt, » id est, quia dixerunt apud se : « Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob, » id est, neque sensu videndi, aut audiendi, cognoscet opera nostra; neque mentis intelligentia illa considerabit vel examinabit. Et quidem possent hæc intelligi hoc sensu, ut iniqui existiment Deum quidem posse, si velit, videre et intelligere opera

nostra; sed ea non curare, neque ad ea attendere : tamen verba sequentia cogunt, ut dicamus iniquos in tantam cæcitatem animi aliquando devenire, ut confidentissime peccent, ac si existimarent Deum neque videre, neque audire, neque intelligere. Sequitur enim :

Vers. 8. 8. INTELLIGITE INSIPIENTES IN POPULO, ET STULTI ALIQUANDO SAPITE.

Vers. 9. 9. QUI PLANTAVIT AUREM, NON AUDIET? AUT QUI FINXIT OCULUM, NON CONSIDERAT?

Vers 10. 10. QUI CORRIPIT GENTES, NON ARGUET, QUI DOCET HOMINEM SCIENTIAM?

Illud, « qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat? » est refutatio ejus, quod supra dictum est : « Non videbit Dominus, » ubi *videre*, positum est pro cognoscere sensu exteriore, per aures videlicet, aut per oculos. Probat autem Propheta Deum audire et videre, quia ipse dedit hominibus aures quibus audiunt, et oculos quibus vident; proinde multo magis ipse audit et videt : nemo enim dare potest quod non habet. Quod autem sequitur : « Qui corripit gentes, non arguet : qui docet hominem scientiam? » est refutatio ejus, quod impii dixerant : « Nec intelliget Deus Jacob. » Probat autem Propheta Deum intelligere, ac per hoc mente et intelligentia præditum esse, quia ipse auctor est hominibus, ut intelligant : ipse enim eos erudit, ipse docet, dum in creatione dat eis mentem rationis capacem et intelligentiæ lumen infundit. Quod attinet ad verba illa, *insipientes in populo*, significat iniquos esse homines insipientiores toto reliquo populo : quod verissimum est, cum falsa bona veris anteponant et temporaria sempiternis. Illud autem, *qui plantavit aurem*, est insignis metaphora significans, sensum audiendi, ut etiam alios sensus, non nasci ex corpore terreno, sed plantari a Deo : quemadmodum arbores non oriuntur a terra, vi ipsius terræ, quæ inanima est, sed plantantur ab hominibus in terra, et in ipsa terra crescunt. Itaque aures accipiuntur hoc loco non pro solo organo, sed pro organo et sensu audiendi, qui in eo insertus est. Quod sequitur, *non audiet*, non significat Deum habere sensum audiendi corporalem, sed Deum agnoscere per suam essentiam, quæ nos per sensum audiendi cognoscimus; ideo enim non dixit : « Qui plantavit aurem, non habet aures, » sed : « Qui plantavit aurem, non audiet? » Illud, *qui finxit oculum*, est alia metaphora, per quam intelligimus mirabilem structuram oculi et mirabiliorem vim, quæ in ipso viget ad res videndas, a Deo factam esse ea facilitate qua figulus vas quodcumque fingere solet. Illud, *non considerat*, poterat etiam verti, *non videt*; hoc enim significat vox hebraica יביט; sed Septuaginta Interpretes maluerunt vertere, *non considerat*, ut intelligeremus Deum non videre oculis carneis, sed mente considerare. Illud, *qui corripit gentes*, potuisset etiam verti, *qui erudit gentes* : nam hanc significationem optime patitur verbum hebraicum יסר, et græcum ὁ παιδεύων. Recte tamen noster Interpres vertit : *Qui corripit gentes*, quia sequitur, *non arguet;* et sensus est : Qui corripit omnes gentes, dum per synderesim in earum animis insertam, eas admonet, ut a malo desistant, sæpe etiam manifesta ultione peccata eorum punit : non arguet etiam populum suum, castigans eum per verba Prophetarum, vel etiam per flagella tribulationum; et si Deus corripit et arguit, certe intelligit et cognoscit quæ ab hominibus aguntur, et falso dicunt impii : « Non intelliget Deus Jacob. »

Insipientiores in populo sunt iniqui.

11. DOMINUS SCIT COGITATIONES HOMINUM, QUONIAM VANÆ SUNT. Vers. 11.

Posteaquam refutavit Propheta verba illa iniquorum : « Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob, » addit hanc calumniam impiorum Deo non esse novam : « Ipse enim scit cogitationes hominum, quod vanæ sint. » Homo enim post corruptam naturam peccato primi hominis, vanus factus est, et similis jumentis insipientibus, quæ non cogitant, nisi præsentia. Quare admonemur hoc versiculo, non de nobis præsumere, sed humili prece a Deo sapientiam petere. « Vani enim sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, » *Sap.* XIII; et ideo monet sanctus Jacobus, cap. I : « Si quis indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, et non improperat, » id est, nunquam exprobrat importunitatem, quasi nimium sæpe, et nimis multa petamus. Dives enim est in misericordia, et usque adeo liberalis et magnificus, ut non solum libenter tribuat quæ postulamus, sed etiam mercedem reddat, quia postulamus : « Ora Patrem tuum in abscondito, et Pater tuus qui videt in abscondito reddet tibi, » *Matth.* VI.

12. BEATUS HOMO QUEM TU ERUDIERIS, DOMINE, ET DE LEGE TUA DOCUERIS EUM. Vers. 12.

Hoc sequitur ex versiculo superiore : nam si cogitationes hominum vanæ sunt, quas nimirum ex se habent, certe sequitur ut ille solus beatus sit, id est, non vanus, seu inani vento distentus, sed plenus veris et solidis bonis, quem Deus erudire dignatur, id est, cui Deus oculos aperit ad ea, quæ vere bona sunt, aspicienda, atque ut ad ea perveniat, « de lege sua docet eum, » id est, intime illi persuadet obedientiam legis divinæ toto affectu mentis amplectendam esse : non enim dicit proprie legem Dei, qui solum novit quæ sint, et quot legis divinæ præcepta, sed qui per divinam illustrationem et charitatis infusionem ita affectus est erga legem Dei, ut libentissime illam impleat amore justitiæ, non timore pœnæ, et sit illi eadem ipsa lex jugum suave, et onus leve. Illud, *de lege tua*, in græco est, *ex lege tua* ; ex hebræo posset verti, *a lege tua*, sive, *ex lege tua*,

Qui vere legem Dei novit.

sive, *de lege tua*. Sensus igitur est : Beatus est quem tu, Deus, docueris ex lege tua, quasi dicat, ex libro tuo : ut non solum Deus sit doctor, sed ex libro suo doceat, librum legis suæ ipse explanet, et illam ipsam legem observandam esse ei, qui vere beatus esse velit, intus per gratiam loquendo persuadeat.

Vers. 13. **13.** UT MITIGES EI A DIEBUS MALIS, DONEC FODIATUR PECCATORI FOVEA.

Subjungit Propheta unum ex fructibus doctrinæ divinæ, qui est, ut homo doctus a Deo moderatius ferat persecutiones impiorum, donec adveniat impiorum ruina. « Ut mitiges ei a diebus malis, » id est, ad hoc utilis erit doctrina tua homini justo, ut mitiges ei tristitiam, quæ oritur a diebus malis, a tempore videlicet persecutionis et tribulationis; et quamdiu mitigatione ista opus erit? « donec fodiatur peccatori fovea, » id est, donec perficiatur effossio foveæ, in quam dejiciendi sunt impii : tunc enim cessabit mitigatio doloris, quia nulli erunt, qui dolore afficiant justos, cum omnis dolor fugiet a justis, et recidet in injustos. Notandum est hoc loco delectationem legis, et gaudium spirituale, quo fruuntur in hac vita justi, non esse purum et simplex, ut erit in patria cœlesti, sed admixtum tristitiæ : mitigatur enim hic nobis tristitia, sed non tollitur omnino. Audi Apostolum II *Corinth.* I : « Sicut abundant passiones Christi in nobis, ita et per Christum abundat consolatio nostra, » etc. ; cap. VI : « Quasi tristes, semper autem gaudentes, » ubi non dicit, « tristes, » absolute, sed quasi tristes, quia gaudium superabundat, ut dicitur cap. VII : « Repletus sum consolatione, superabundo gaudio in omni tribulatione nostra. » Notandum præterea, eodem tempore texi coronam justis, et fodi foveam impiis; et non esse mirandum, si non statim impii puniantur, quoniam nondum est fovea eorum plane effossa : quemadmodum nec mirandum est, si non statim justi coronentur, quia nondum finita est coronæ ipsorum textura. Sed hoc vere mirandum est, quod felicitas et exaltatio impiorum sit effossio foveæ ipsorum, et quo altius evehuntur, eo profundius fovea fodiatur. Impii enim quo magis exaltantur, eo magis superbiunt, et hoc ipso coram Deo profundius cadunt, juxta illud : « Dejecisti eos, dum allevarentur, » *Psalm.* LXXII.

Impii quo altius evehuntur eo profundius cadunt.

Vers. 14. **14.** QUIA NON REPELLET DOMINUS PLEBEM SUAM : ET HÆREDITATEM SUAM NON DERELINQUET.

Reddit rationem cur dixerit : « Donec fodiatur peccatori fovea. » Præparatur enim interitus peccatoribus a providentia divina, « quoniam Dominus non repellet plebem suam, » quamvis ei videatur ad tempus iratus, et affligi eam sinat. Atque idem aliis verbis repetit, dicens : « Et hæreditatem suam non derelinquet. » Vocatur autem *plebs* et *hæreditas Dei* cœtus piorum electorum. Illi enim vere sunt populus Israel electus in hæreditatem.

Vers. 15. **15.** QUOADUSQUE JUSTITIA CONVERTATUR IN JUDICIUM; ET QUI JUXTA ILLAM, OMNES QUI RECTI SUNT CORDE.

Declarat Propheta cœtum justorum non repellendum, nec derelinquendum a Deo usque ad diem ultimi judicii, id est, quamdiu versamur in periculis tentationum. « Quoadusque, inquit, justitia convertatur in judicium, » id est, usque ad *illum* diem, in quo justitia divina, quæ nunc videtur esse quasi in habitu, vel in potentia, dum non punit impios, nec remuneratur pios, prodibit in actum judicii; et quæ erat justitia quasi habitualis, fiet justitia actualis, reddens omnibus pro meritis sive coronam justitiæ, sive stipendium mortis æternæ. « Et qui juxta illam omnes qui recti sunt corde, » id est, et tunc juxta divinam justitiam, quæ in nubibus admirabilis apparebit, qui proximi sedebunt, erunt omnes ejus amatores, qui eam non timebunt, sed diligent, cum sint recti corde, id est, conformes rectitudini ejus ac per hoc justi. S. Hieronymus ex hebræo vertit, *quoniam ad justitiam revertetur judicium*, id est, judicium, quod nunc sæpe injustum esse perspicitur, tunc revertetur ad justitiam, id est, justissimum erit, quia tunc non judicabunt amplius homines mortales, sed judicabit Christus judex supremus et justissimus, qui omnia judicia injusta retractabit et irritabit, et ultimum judicium cum exactissima justitia copulabit. Hinc sensus verus est, neque a superiore dissentiens; et verba hebraica utrumque sensum ferre possunt. Illud enim, כִּי עַד, significare potest *quousque*, quemadmodum si dictiones invertantur, et legamus עַד כִּי, significabit *usquequo*. Sequentia verba æque bene legi possunt cum Septuaginta : *Justitia convertatur in judicium*, et cum S. Hieronymo : *Ad justitiam revertatur judicium*; nam in hebræo non habentur particulæ illæ, *in*, vel *ad*, et nomina non recipiunt varietatem casuum. Denique illud, *et qui juxta illam, omnes qui recto sunt corde*, clarius est in hebræo et in græco; nam in hebræo ad verbum sic legitur, *et post illud*, judicium videlicet, *omnes recti corde*. In græco vero sic, *et qui habent eam*, justitiam videlicet, *omnes recto sunt corde*. Sed in latina editione, si subintelligatur interrogatio : *Et qui juxta illam? omnes qui recto sunt corde;* vel si addatur verbum, quod sæpe apud Hebræos omittitur, et legamus : *Et qui juxta illam sedent, sunt illi omnes qui recto sunt corde*; vel denique si detrahatur pronomen relativum, quod in hebræo non habetur, et legatur : *Et juxta illam omnes, qui recto sunt corde*, sententia perspicua erit.

Vers. 16. **16.** QUIS CONSURGET MIHI ADVERSUS MALIGNANTES? AUT QUIS STABIT MECUM ADVERSUS OPERANTES INIQUITATEM?

Dixerat in ultimo judicio cessaturam omnem injustitiam, et contra perpetuo regnaturam esse justitiam; nunc dicit, interea temporis, dum videlicet differtur conversio justitiæ in judicium, valde necessarium esse divinum adjutorium adversus injustorum persecutiones. « Quis, inquit, consurget mihi, » id est, pro me, « adversus malignantes? » Quis me a tanto numero malignorum hominum ac dæmonum proteget? « aut quis stabit mecum, » ut me videlicet defendat, « adversus operantes iniquitatem? » Ubi posterior pars versiculi prioris repetitio et explicatio est. Illud, *mihi*, S. Hieronymus recte interpretatur, *pro me*.

Vers. 17. **17.** NISI QUIA DOMINUS ADJUVIT ME, PAULO MINUS HABITASSET IN INFERNO ANIMA MEA.

Declarat magnitudinem periculi, in quo versamur ob multitudinem malignantium, qui undique nobis occurrunt. Induit autem Propheta personam omnium piorum, et ait : « Nisi quia Dominus adjuvit me, » id est, nisi Dominus adjuvisset me, « paulo minus habitasset in inferno anima mea, » id est, parum abfuissem a morte sempiterna, quia videlicet tentationibus succubuissem, et de ipsa divina Providentia dubitassem. Phrasis illa : « Nisi quia Dominus adjuvit me, » hebraica est, et Davidi familiaris, ut perspicuum est ex Psalmo CXXIII, et supplenda est hoc modo : *Nisi hoc accidisset, quod Deus adjuvit me*, etc., et planius : *Nisi Dominus adjuvisset me*. Illud autem, *paulo minus habitasset in inferno anima mea*, potest intelligi de morte corporali, per quam eo tempore omnes animæ descendebant ad aliquam mansionem subterraneam : sed verius existimo, ut intelligatur de morte animæ, et de inferno damnatorum. At, inquies, ex hac sententia videtur sequi, ut auxilium Dei non sit necessarium ad superandas tentationes, sed solum ad facilius superandas : quod est dogma Pelagianum ex S. Augustino lib. *De Gratia Christi*, cap. XXVII. Si enim nisi Dominus non juvisset, vix mortem animæ evasissem : certe sequi videtur, ut nisi Dominus juvisset, mortem quidem animæ evadere potuissem, sed valde ægre et difficulter. Respondeo, *paulo minus* non referri hoc loco ad difficultatem rei, sed ad brevitatem temporis, ut sensus sit : Nisi Dominus adjuvisset me, paulo post habitasset in inferno anima mea. Vox hebraica et græca hunc sensum faciunt, et juxta eum explicanda est vox latina, *paulo minus*, id est, *paulo post*, habitasset in inferno anima mea, sive parum abfuisset a casu in infernum anima mea.

Vers. 18. **18.** SI DICEBAM : MOTUS EST PES MEUS, MISERICORDIA TUA, DOMINE, ADJUVABAT ME.

Explicat in quo consistat auxilium illud, sine quo in inferno habitasset anima ejus. « Si dicebam, inquit, motus est pes meus, » id est, si agnoscebam et confitebar infirmitatem meam, et me ex meipso non sufficere ad superandas tentationes, « tunc misericordia tua adjuvabat me, » illuminans intellectum, et purificans affectum, et vires tribuens voluntati, quæ sufficerent ad stabiliendos pedes animæ meæ in via mandatorum tuorum.

Vers. 19. **19.** SECUNDUM MULTITUDINEM DOLORUM MEORUM IN CORDE MEO, CONSOLATIONES TUÆ LÆTIFICAVERUNT ANIMAM MEAM.

Non solum Deus justis per providentiam suam tribuit patientiam, sed etiam consolationem magnam et ineffabilem, quæ non tollit tribulationes, sed cum iis consistit easque vertit in materiam gaudiorum. Sic enim dicit Apostolus II *Cor.* VII : « Superabundo gaudio in omni tribulatione nostra : » quia videlicet vir justus, dum tribulatur, intelligit se purgari a scoria vitiorum, si adest; vel se probari a Domino, si ea non adest : intelligit se conformem fieri Christo patienti, ut cum eo postea glorificetur : intelligit denique magnum esse, et supra modum excellens præmium patientiæ, juxta illud Apostoli II *Cor.* IV : « Quod in præsenti est momentaneum et leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate, æternum gloriæ pondus operatur in nobis. » Ait igitur : « Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo, » id est, juxta mensuram dolorum, qui tristitiam in corde meo gignebant » : consolationes tuæ lætificaverunt animam meam; non enim juxta mensuram dolorum in carne reddit Deus justis in hac vita consolationes in carne : neque simul esse possunt dolores in carne et consolationes in carne; sed juxta mensuram dolorum in carne, tribuit Deus consolationem in anima, quæ mitigat tristitiam cordis ex doloribus carnis provenientem. Neque repugnat hoc dictum Prophetæ : « Secundum multitudinem, » etc., cum illo dicto Apostoli : « Superabundo gaudio, » etc.; vere enim gaudium spirituale majus est omni tristitia corporali, sed majus est servata proportione, ut minori tribulationi minus gaudium et majori majus respondeat. S. Hieronymus ex hebræo vertit, *in multitudine cogitationum mearum*, pro eo quod nos habemus ex versione Septuaginta Interpretum : « Secundum multitudinem dolorum meorum. » Vox hebraica שַׂרְעַף, est vox inusitata quatuor litterarum, quæ forte non habetur nisi hoc loco. Videtur deduci a verbo שָׂרַע, quod est *excrescere*, et secundum Rabbinos significat summas frondes arborum, quæ excrescunt in magna copia, et ab omni flatu ventorum moventur. Metaphorice igitur hoc loco significant dolores cordis, id est, cogitationes affligentes et torquentes ipsum cor, quæ quidem multæ et molestæ nasci solent ex inopia, infamia, morbo, aliis ærumnis corporalibus; et ideo recte dicitur : « Secundum multitudinem, » quia plurimæ sunt, et recte comparantur frondibus excrescentibus in arbore, quia vanæ sunt et instabiles.

Tribulationis utilitas, et in ea consolatio quam justi capiunt.